Tuláci a nynější trestní praxe k jejich potlačení.

Denním zjevem u přestupkového oddělení okresních soudů jsou obvinění, kteří bez práce i zaměstnání se potulují nemohouce dokázati, že mají prostředky k výživě, nebo že jich poctivě se nabyti snaží. Osoby tyto, spadající pod předpis § 1. zákona ze 24. května 1885 č. 89 ř. z., se rekrutují jednak z pravých tuláků a zahalečů práce se štítících, jednak z cikánů, které namnoze nikdo do práce nechce, a dále z lidí, kteří v lopotném boji o existenci byli přemoženi pro duševní neb tělesné vady, nebo konečně kteří nemohou najíti práci, které jsou vyučeni, což jest povážlivým, dnes často se vyskytujícím úkazem, plynoucím hlavně z nedostatečné organisace práce.

Obžalovaný z potulky sdílí s obviněným pro zaviněný úpadek totéž nevýhodné procesuální postavení; oba jsou odsouzeni, nemohou-li dokázati naprostou nevinu, kdežto jiný obžalovaný musí býti

---

*) Návrh ten byl svého času učiněn v pražské obchodní komoře zcela neodvisle od ustanovení virtemberských, jež tehdy nebyly navrhovateli zevrubněji známy. Ustanovení virtemberská budou v plném znění uveřejněna v autorově chystaném pojednání »O otázce učednické«.

**) Z literatury srov.: JUDr. Johann Pollitzer, Die Lage der Lehrlinge im Kleingewerbe in Wien; Obzor Národohosp. IV.: K otázce výchovy řemeslnictva; Grundbestimmungen für die württembergischen Lehrlingswerkstätten (erlassen in Stuttgart, den 5. März 1898 von der k. Zentralstelle für Gewerbe und Handel); Förderung der Berufslehre beim Meister (Beschlüsse des Centralvorstandes des Schweizer. Gewerbevereins vom 8. September 1894); Gewerbl Zeitfragen, Heft XI.: Die Förderung der Berufslehre beim Meister (Zürich 1895); dobré zdání obchodní komory pražské o odměňování vzorných mistrů (protokol IV. plenární schůze v r. 1901).

teprve z viny usvědčen, má li býti trestán. Postavení domnělého tuláka jest však proto ještě nevýhodnější, ponévadž on zůstává po čas dokazování své neviny vždy ve vazbě, an buďto stálého bydliště vůbec nemá, anebo jest toto soudu neznámo. Zmíněné postavení ovšem těžce nese ten, jenž skutečným tulákem není, poněvadž jest i v případě své později dokázané neviny stižen přípravnou vazbou, kteráž může míti zhoubné následky na jeho morální a hmotné poměry. Obyčejně jen takový zdánlivý tulák, jenž má ještě čest v těle, se brání odsouzení dokazováním své neviny; kdežto skutečný pobuda to činí jen v létě, kdy jej do volné přírody láká teplé sluníčko, anebo když se obává zostření vězení nemilými posty, které chce poněkud oddáliti, poněvadž ve vazbě prozatímní jest jich zbaven.

Trest na potulku jest tuhé vězení od jednoho do tří měsíců. Praxe do nedávna nahlížejíc, že ve většině případů nelze nabyti spolehlivého úsudku o tom, zdali někdo jest pravým tulákem čili nic, krátce a rychle, jak to případ vyžaduje, používala, kde se nejednalo o tuláky notorické, t. zv. mimořádného práva zmirňovacího a změňovacího § 260. lit. *b* a § 266. tr. z., a vyměřovala tulákům tresty kratší, namnoze pouze několikadenní, a sice v tom případě, když se jednalo o cikány neb o lidi, kteří se toulali nejspíše pouze proto, že nemohli najíti přiměřenou práci, anebo pro tělesné vady byli ku práci méně spůsobilými. Nedá se upříti, že i tato praxe měla své vady, poněvadž někdy skutečně špatné individuum uniklo přiměřenému trestu; proto veřejná obžaloba začala hleděti k tomu, aby se trest pohyboval pokud možná v mezích předepsaných zákonem proti tulákům, a sice veřejný žalobník se měl odvolati, byl-li trest vězení vyměřen pod 8 dnů, anebo v některých případech, kde šlo o osoby již jednou trestané, pod měsíc. Rovněž bylo hleděno k tomu, aby u tuláků dříve již trestaných byla vyřknuta možnost, by odsouzený dán byl do pracovny donucovací.

Zdali tím však tuláctví potlačeno, jest otázka, kterou nyní zodpověděti dlužno. Nejprve jest přihlédnouti k tomu, zdali se soudní řízení vůbec na potulku a její odstranění hodí, a potom, jak by se věc jinak upraviti dala.

Vezměme typický příklad. Četník zadrží ošumělého cizího člověka a prohlédne jeho průkazy pracovní. Nemá-li žádných a mimo to není-li při penězích, jest pro podezření potulky zatčen a soudu dodán. Totéž se stane, má-li v pracovní knížce vícedenní mezeru, po kterou před svým dopadením nepracoval, a nemá-li při tom v pořádku legitimaci na stravovny. Má-li tuto legitimaci, může se potulovati

dosti dlouhou dobu bez trestu, poněvadž může jí vždy vykázati, že práci hledá. Cikán pak je tulákem permanentním a nemá-li u sebe předmětů majetkových, může býti každé chvíle pro potulku uvězněn.

Řízení trestní se spravuje dle všeobecných zásad platících pro přestupky, ovšem jest pokud možná stručné. Tvrzení obviněného, že pracoval, zjistí se výslechy svědeckými neb dotazy na četnictvo, při čemž obviněný po několik dnů zůstává, jak již shora řečeno, ve vazbě, poněvadž telegrafické vyšetření jest dosud spojeno s obtížemi. Potulný nádeník si mnohdy nedá veškeré práce do své knížky pracovní zapisovati, takže jest mu často těžko dokázati, kde pracoval. V rozsudku pak odsuzujícím vysloví soud, pravidelně když se jedná o vícekrát trestaného tuláka, že může býti dodán do pracovny donucovací. Pracovny takové však nestačí, aby pojmuly množství osob, o kterých tak vysloveno, proto politický úřad mnohdy dá tuláka pod dohlídku policejní místo navržené pracovny (dle § 14. zák. z 10. května 1873 č. 108 ř. z.). Tato dohlídka policejní má však dobrý účinek pouze ve velkých městech, kdežto na venkově namnoze znemožňuje odsouzenému volné stěhování za účelem hledání si práce, poněvadž on se nesmí bez povolení úřadu politického vzdáliti, a bylo by lépe, kdyby stačilo pouhé ohlašování změny pobytu u úřadu obecního na několik dnů napřed. Byl-li tulák dán do donucovací pracovny, může tam býti nejdéle 3 léta nepřetržitě držán. Pro tuláky pod 18 let staré jsou zřízeny polepšovny, v nichž mohou nejdéle do svého 20. roku drženi býti. Pro opravdového pobudu, pokud přijde do pracovny neb polepšovny, jsou tyto ústavy velmi přiměřené; litovati pouze jest, že, jak již řečeno, není výhodných těchto zařízení více, a že jsou jimi stiženy zubožené finance zemské. Každý okres by se měl za pomoci státní starati o nucené zaměstnání tuláků v něm se nalézajících.

Mezi cikány dlužno počítati cikány nemajetné (na rozdíl od majetných cikánských koňských obchodníků a kotlářů). Cikáni tito jsou právem, nikoli však vždy pouze svou vinou, postrachem a metlou našeho venkova. Cikán jest dosud psancem, byť i již neplatil o něm dekret Leopolda I. z 11. července 1697, dle něhož stál cikán mimo zákon a každý jej mohl, kde jej přistihl, beztrestně pověsiti neb odstřeliti. Z území jedné obce do druhé hnán, zná jenom jeden druh přístřeší, který mu poskytují různá vězení neb žaláře. Jeho zbabělost a láska ku svobodě mu brání, aby se více než dosud revanchoval za boj, spořádanou společností proti němu vedený. Jeho parasitický způsob života, jehož potřeby ukájí hlavně drobnou

krádeží a žebrotou, činí jej neschopným k trvalé hospodářské činnosti a jako pracovník nenalézá zaměstnání, poněvadž se ho lidé bojí a štítí. Pracovna donucovací nemá u něho tedy vychovávací funkce, nýbrž jest pouze prostředkem, by byl cikán po jakousi dobu učiněn neškodným. Vůbec každé opatření trestní proti cikánovi není pojmově ani trestem, totiž pokáráním za jakousi vinu, neboť cikán se již v tomto »stavu viny« narodí a za něj nemůže. Proto jest trestání potulky cikánů jakýmsi opatřením z nouze, poněvadž společnost dosud proti nim jiných prostředků užiti neníní. V úzkých octne se praxe, co počíti s tlupami cikánů sestávajícími z množství mužů, žen a nedospělých dětí, proti kterýmžto posledním zákona o potulce, kteráž jest soudně stihatelným přestupkem osob dospělých, užiti nelze. Vlastně by dle předpisů zákona trestního se měli dospělí trestati soudně pro potulku a děti ponechati k potrestání úřadu policejnímu dle § 273. tr. z., jenž by se ovšem po tu dobu, co jsou dorostlí zavřeni, musel o ně starati. Však to se v praxi neděje; obyčejně jsou dodáni soudu k potrestání všichni muži a ze žen tolik, kolik jich není třeba k úživě dětí v ležení zanechaných, z nichž však mnohé se přihlásí za »14 let staré«, aby mohly se staršími členy tlupy a s kojenci (jež jsou též již »pokročilého« věku a které matky berou do vězení s sebou) sdíleti »výhody« života vězeňského. Poněvadž v tom případě se tlupa žen i dětí dlouho potlouká v okolí místa, kde jsou jejich příbuzní uvězněni, připouští se, aby jim byly ukládány menší, a sice pouze několikadenní tresty pro potulku, když se jedná o příslušníky takové tlupy.

Toť panující právo a praxe, pokud jde o trestání potulky; smutná pak zkušenost je, že případů potulky, jak z výkazů trestní justice patrno, stále přibývá, tak že vzhledem k tomu, že se nyní potulka přísněji trestá, mnohdy nemohou ani věznice pojmouti četné tuláky. Co toho příčina a jak tomu odpomoci? Příčinu dlužno především hledati, tak jako při jiných vadách společnosti, v dnešní morální a sociální krisi její, a sice hlavně v posléz uvedené. Neboť vedle nedostatku přesvědčení o mravní ceně nejnižších druhů práce, před kterou se dává zahálce přednost, vedle alkoholismu, jenž zhoubně působí mezi massami hmotně pracujících, jest to hlavně nedostatek organisace nabídky pracovních sil a poptávky po nich a z toho plynoucí nezužitkování každé ladem ležící síly dělnické, a konečně nedostatečné zaopatřování invalidů práce.

Liberalistické nauky, že práce jest věcí volné poptávky a nabídky, přehlédly, že státu nemůže býti lhostejno, jestliže koloběh

těchto dvou funkcí vázne čili ne, asi tak, jako mu není jedno, vzdělává-li rolník své pozemky dani podrobené čili nic; a to tím více, ježto nezaměstnanost skrývá v sobě bacilly mravní nákazy a rozkladu společnosti. A přece též tyto nauky, které sice neuznávají »právo a povinnost jednotlivce k práci« mimo soukromý smluvní poměr, stanovily podivným způsobem jako prostředek z nouze proti svým zásadám soudně trestný čin potulky. Soud dle těchto nauk má pouze zakryti zející vřed společnosti uvězněním tuláka, netázaje se, zdali se tento toulá ze své viny, zdali mohl práci nalézti a zda vůbec jest ku práci způsobilý. Nanejvýše tím, že se tulák má poslati do domovské obce postrkem, kde práce a obživy nalézti nemůže, jest dle těchto theorií práce soudu skončena. Že se pravý tulák tím nepolepší, jest patrno, a zdánlivému tuláku se tím nepomůže, což jest ještě zřejmější.

Řízení proti tulákovi by však nikdy nemělo míti ráz soudnictví trestního, ono má spíše býti opatřením administrativním, policejním, z důvodů veřejného pořádku a blaha, jakýmsi zakročením praeventivním, an se tulák nalézá na ploše nakloněné, svádějící jej ku trestným činům, v jakémsi status delinquendi. Aby pak stát vhodně tomuto svému úkolu dostál, měl by individuelně k případům přihlížeti a nikoli pouze hledati skutkovou povahu přestupku potulky: musel by zasáhnouti imperativní a ochrannou rukou v hospodářské poměry tulákovy. Je-li tento tulákem pravým »práce se štítícím«, měl by jej ihned delší dobu internovati v pracovně donucovací a ne jej nejprve trestati vězněním soudním. Výrok o tom, zdali může býti tulák dán do pracovny, by měl však pouze tehda nastati, když by bylo patrno, že tulák přiměřenou práci jemu za plat vykázanou bezdůvodně nepřijal neb nevykonával (tak že by byl § 1. zák. o potulce jaksi absorbován § 3. téhož zákona z 24. května 1885 č. 89 ř. z.). Výrok, že má býti dán tulák do pracovny donucovací, by mohl zatím ponechán býti soudu, dokud nemáme řádného soudnictví správního a policejního. Však zprostředkovati a vykázati práci by bylo věcí úřadu administrativního, dle nynější organisace úřadu politického neb okresního zastupitelstva (zárodek takové »veřejné poptavárny« existuje již v instituci okresních stravoven a »bursách práce«). Úřad ten by měl vésti záznamy nabídky a poptávky práce a míti právo, by dirigoval dopadené tuláky a domácí zahaleče nemající majetkových prostředků na místa, kde je jejich práce třeba, nechť je to doma neb v cizině. Rovněž by bylo jeho povinností, by vymohl nemocným neb ku práci nezpůsobilým zákonné podpory a pomoci

chudinské i nemocenské. Soud by tedy pouze tehda zakročil, když by šlo o to, aby o tom, kdo zjištěně práce se štítí, byla vyslovena možnost pracovny donucovací neb policejní dohlídky, která by ovšem musela býti přizpůsobena potřebám individuelním a místním a jež by pak nikdy orgánem administrativním neměla býti dávána místo pracovny donucovací. Tatáž ustanovení by měla platiti ohledně žebroty, které lze čeliti též pouze opatřeními administrativními.

U cikánů pak nelze toulání jinak zameziti, než kolonisací jich, neboť veškerá jiná opatření administrativní jsou zde úplně bezmocná a neosvědčila se v praxi. Buď sáhneme ke krutému a neodůvodněnému prostředku vyhubení těchto volných, nevázaných dítek přírody stálým doživotním vězněním pro permanentní potulku neb jiné delikty, anebo jim poskytneme možnost života v nevzdělané dosud krajině, kde se mohou někdy státi kulturním živlem značnější síly životní, než ji má jiný změkčilý Evropan. Vychovávací a zachraňovací funkce moci státní se jeví v tom, jak se zachází s duševně a hospodářsky nejnižšími členy organismu, ta dochází výrazu, když se těmto umožňuje pravidelný zápas životní svobodnou neb aspoň přiměřeně placenou prací. To činí stát ve svém zájmu, an si z malého člověka činí přítele v dobách politických krisí. To nahlížela i absolutistická vláda Napoleona I., která ovšem svým způsobem se starala o blahobyt mass a jejich zaměstnání; a tím více v tom směru pracuje moderní svých úkolů vědomý stát. Co tedy veřejnost učiní k odstranění a nikoli pouze k potrestání potulky, dělá pro domo sua, a zájem ten se kryje též s prospěchem těžce zkoušených našich rolníků, jimž jest potulka citelnou metlou, jakož i s prospěchem oněch nezaměstnaných davů, z nichž se tuláci rekrutují.

Dr. K.